

TÜRKİYE’NİN MİLLİ GÜVENLİK POLİTİKASI¹

Alp Emre AÇIKBAŞ²

ÖZET

İnsanlık tarihi, bireylerin var oluş mücadelesinin yansıması olup bu mücadelenin temel dinamiklerinden biri olan güvenlik kavramı tanımlanması zor bir konu olmakla birlikte, siyasetin de en derin ve en kalıcı konuları arasında bulunmaktadır. Çünkü güvensizlik ve korkunun hakim olduğu, yani güvenliğin olmadığı durumlarda var oluştan bahsetmek olanaksız bir hale gelmektedir. Ancak günümüzde dünyamız çeşitliliği, karmaşıklığı ve zararları gün geçtikçe artan tehditlerin varlığıyla sarsılmaktadır. Bu durumdan doğan ihtiyaçlar ile birlikte ulusal güvenlik politikalarını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı, Milli güvenlik açısından Türkiye’nin çıkarları, Türkiye’nin savunulması, düzenlemeler oluşturulması ve elverişli dış ilişkilerin nasıl sağlanacağına yanı sıra, ekonomik refahın nasıl sağlanacağı, milli hedefleri ve menfaatlerin incelenmesidir. Bu araştırmanın milli güvenlik kavramı ile ilgili akademik çalışmalara müteakiben yönetim bilimleri alanı altında bu alanda yürütülecek akademik çalışmalar ile Türkiye’nin milli güvenlik politikası çalışmalarına sosyal bilimler alanı içinde katkı sunabilmek ve gelecekte daha etkin ve üstün bir milli politikalar için önemli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Milli Güvenlik, Milli Güvenlik Politikası, Milli Güvenlik Kurulu, Türkiye

TURKEY'S NATIONAL SECURITY POLICY

ABSTRACT

The fight for individual existence is reflected in the history of mankind, and the notion of security, which is one of the major dynamics of this conflict, is a difficult topic to describe, and it is one of politics' deepest and most persistent themes. Because it is difficult to discuss existence in circumstances when uncertainty and dread reign supreme, i.e. where there is no security. Today, however, our world is being rocked by the growing variety, complexity, and presence of dangers. National security policies have developed in response to the requirements that have arisen as a result of this scenario. The research's objective is to analyze Turkey's interests in terms of national security, defense, regulation, and how to maintain positive international relations, as well as how to guarantee economic welfare, national goals, and interests, in this environment. This research is thought to be important for contributing to Turkey's national security policy studies in the field of social sciences, as well as for a more effective and superior national policy in the future, with academic studies in this field to be conducted in the field of management sciences, following academic studies on the concept of national security.

Keywords: National security, national security policy, National Security Council, Turkey.

¹ Bu çalışma yazarın hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Kırıkkale Ün., İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yön., ORCID: 0000-0001-8892-1442 alpemreacikbas@gmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:24/12/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 05/02/2022

GİRİŞ

Varlığını devam ettirmek isteyen tüm canlı ve/veya sistemlerin en önemli gereksinimlerinden biri güvenlidir. Bir sistem olarak devletler de bu ihtiyaçlarını, başlangıçta sahip oldukları güçle veya içinde yer aldıkları koalisyonlarla çözmeye çalışırken zamanla, güce dayalı bu anlayışın yanına daha çok algılara dayalı yeni anlayışların eklenmesiyle daha karışık güvenlik yöntemleri ile çözüme arayışına girmişlerdir. Yani, zora dayalı gücün yanına rızaya dayalı gücü de alarak gerek ulusal gerekse uluslararası toplumu etkileyerek ulusal hedeflerini gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir.

Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu olarak tanımlanan güvenlik kavramı, insanoğlunun varoluşuyla beraber ortaya çıkmış ve yaşamını, davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Zaman içerisinde toplumların sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik alanlarda değişmesi ve gelişmesi güvenlik kavramına da yeni anlamlar ve boyutlar kazandırmıştır. Devletler için güvenlik, bireylerin kurallara uyması olarak değerlendirilirken; bireyler için, canlarına, mallarına karşı bir tehdidin veya saldırının meydana gelmemesi hali olarak veya bu tehdidin ve tehlikenin minimum düzeyde olması şeklinde tanımlanmaktadır.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi'nde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen güvenlik ihtiyacının giderilmeden diğer aşamalara geçilemeyeceğini savunmaktadır. İnsan hayatı için bu derece önemli bir yere sahip olan güvenlik kavramı ve bu kavramın değişmesine neden olan tehdit unsuru, özellikle küreselleşmeyle birlikte klasik boyuttan daha karmaşık olan asimetrik bir boyuta evrilmiştir. Tehditlerin içerden ve dışardan boyut değiştirerek gelmesi devletleri yeni savunma mekanizmaları geliştirmelerine neden olmuştur. İçerden ve dışardan gelebilecek her türlü tehdit, alınacak tedbirleri, güvenlik yapısını, bu yapının unsurlarını ve bu unsurların sevk ve idaresini daha da önemli bir konuma getirmiştir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda, gerek ulusal gerekse uluslararası sosyal, ekonomik ve politik bağlam sürekli değişim göstermekte; tüm toplumsal alanlardaki denge-dengesizlik hali her geçen gün daha dinamik bir yapıya ulaşmaktadır. Hızlı değişim sürecinin toplumsal yaşantıda ortaya çıkardığı dengesizlik hali, bireyleri yeni bir yaşam düzeni kurma veya bozulan dengeyi yeniden sağlama çabasına itmektedir. Bu çabalar kimi zaman isteğe bağlı olarak olumlu koşullar altında gerçekleştirilmekte ve toplumsal gelişim için olumlu çıktılar üretmektedir (Peng vd., 2015:83). Kimi zaman ise olumsuz koşullar altında, zorunluluktan yapılan bir eyleme dönüşmektedir. Bozulan dengenin yeniden kurulabilmesi için gerçekleştirilen bu zorunlu çabalar, bireyleri sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda zorluklarla dolu yeni bir durumla karşı karşıya bırakmaktadır.

Akademik sorgulama alanı olarak güvenlik çalışmalarının, genellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin ışığında başladığı düşüncesi yaygındır (Williams, 2008: 2).

Fakat bilinenin aksine iki savaş arası dönemde de askeri güçten ziyade demokrasi, uluslararası hukuk, silahsızlanma, uluslararası örgütlenmeyi önceleyen, savaşın doğası, nedenleri, etkileri ve önlenmesi üzerine yapılmış güvenlik çalışmalarına rastlamak mümkündür. Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta, Soğuk Savaş öncesi güvenlik çalışmalarının yokluğu değil bu alanda entelektüel ilginin azlığı olmasıdır (Baldwin, 2003: 119-121). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından cereyan eden Soğuk Savaş ortamında devletlerin iç ve dış tehditlere karşı nasıl korunacağı ile ilgili tartışmalar, güvenlik meselelerini Savaş Çalışmaları ve Askeri Tarih disiplinlerinden ayırmış ve Uluslararası İlişkilere, "Uluslararası Güvenlik Çalışmaları" adında yeni bir disiplin kazandırmıştır (Buzan ve Hansen, 2009: 8). Başlangıçtan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar güvenlik çalışmalarının odak noktası ise, devletlerin askeri gücüne veya aralarında cereyan eden stratejik ilişkilere odaklanmıştır (Booth, 2012: 122). Yani Soğuk Savaş süresince güvenlik tam anlamıyla devlete ait olmuş; silahlı kuvvetler veya insanlar güvenliği sağlama noktasında devletin araçları ve potansiyel tehditleri olarak görülmüştür ve ulusal çıkar politikası tam anlamıyla devlete bağlanmıştır (McSweeney, 1999: 21). Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte, askeri güvenliğin mevcut önemi tartışılmaya açılmıştır. Soğuk Savaş boyunca güvenliğin iki süper güç arasında yaşanan yarışın sıcak bir çatışmaya dönüşmemesi olarak tanımlanması, Soğuk Savaş sonrasında yeniden yapılanan dünyada insanların güvensizliklerini ortaya koymakta yetersiz kaldığı görülmüştür (Bilgin, 2010: 73). Bu tartışmalar çerçevesinde yapılan sorgulamalar sonucunda güvenlik kavramı, geleneksel yaklaşımları da kapsayarak konu olarak genişletilmiştir (Buzan ve Waeber, 2003, 195). Bu genişleme çerçevesinde güvenlik kavramının alanına ekonomik güvenlik, çevre güvenliği, kimlik güvenliği, sosyal güvenlik ve askeri güvenlik gibi farklı güvenlik biçimleri eklenmiştir (Baldwin, 1997: 23).

Ulusal güvenliği sağlamak, kendi içerisinde derin ve devamlı bir sorunu taşımaktadır. Ulusal güvenlik sorunu savaşın kökeninde yer almaktadır ve uluslararası alanda birbirleri ile uyum içinde bulunamayan devletler bulunmaktadır. Her bir devlet bir diğerrinin varlığıyla güvensiz hale gelmektedir (Buzan, 1983: 1). Bu durum uzun bir süre ulusal güvenliğin ülke topraklarının askeri savunması olarak dar bir şekilde yorumlanmasına yol açmıştır (Newman, 2001: 240). Yani Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik kavramı askeri güvenlik ile eşdeğer tutulmuş, ulusal güvenlik kavramı ise militarist bir perspektifle değerlendirmeye alınmıştır. Bu perspektifin altında, ulusal güvenliğin sağlanmasında en büyük engelin, devletin bütün unsurlarını tehdit edebilecek potansiyeli barındıran askeri tehditler olduğu fikri yatmaktadır (Buzan, 1983: 75). Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte güvenlik kavramı üzerine yapılan sorgulamalar ve güvenliğin içerisinde tartışılan konuların artması (Buzan ve Waeber, 2003, 195), ulusal güvenliğin de çerçevesini genişletmiştir. Ulusal güvenliğin yalnızca askeri terimler üzerinden tanımlanması, kısa vadede devletin askeri tehditler üzerinde yoğunlaşmasına böylece daha önemli tehditlerin göz ardı edilmesine ve uzun vadede küresel güvensizliğin tırmanmasına neden olmaktadır (Ullman, 1983: 129).

Bu genişleme çerçevesinde güvenlik kavramının alanına ekonomik güvenlik, çevre güvenliği, kimlik güvenliği, sosyal güvenlik ve askeri güvenlik gibi farklı güvenlik biçimleri eklenmiştir (Baldwin, 1997: 23).

Herhangi bir ulusun veya ulus içerisindeki bir grubun, dışsal bir duruma verdiği tepki ile başka bir ulusun veya grubun aynı durumda verdiği tepkiler çok farklıdır. Yani nesnel tehlikeye karşı uluslar rasyonel tepki verememektedir. Bunun en önemli nedeni, ulusların güvenlik elde etme çabalarında önemli farkların bulunmasıdır. Bir diğer neden de, bütün ulusların aynı anda ve aynı derecede tehlikeye maruz kalmamalarından kaynaklanmaktadır. Ancak bu tehlikeler büyük oranda bölgesel ve dönemsel özellik göstermektedir (Wolfers, 1952: 486-487). Örneğin A ülkesi, dünyanın çatışma bölgelerinden uzak bir konumda bulunmaktadır. B ülkesi ise çatışma bölgelerine çok yakın bulunmaktadır. Bu iki ülkenin ulusal güvenliklerine yönelik tehdit algılamaları çok farklıdır. Elbette küreselleşme ile birlikte dönüşüm geçiren tehditlerin, ülke sınırlarını aşabilme kabiliyetlerini kazanması var sayılsa bile B ülkesi, A ülkesine nazaran daha ciddi oranlarda tehdit algılamalarına sahip olduğu rasyonel bir gerçektir. Bununla birlikte tehdiye karşı farklılaşan tepkilerin bir diğer nedeni de ülkelerin sahip olduğu zayıflıklardır. Çünkü ülkenin ulusal güvenliğini sağlayıp sağlamadığı, o ülkeye yönelik tehditler ile ülkede var olan zayıflıkların birleşmesiyle ölçülür. Bu sayede bir ülke güvensizliğini, mevcut güvenlik zaafalarını ortadan kaldırmaya veya tehditleri önlemeye çalışarak azaltmaya çalışmaktadır (Buzan, 1983: 73).

Türkiye’de ulusal güvenlik kavramının yerine sıklıkla, ulusal savunma ve kamu düzeninin korunması anlamlarına karşılık gelecek “milli güvenlik” kavramı kullanılmaktadır. 1950’li yılların ortalarında askeri çevreler tarafından kullanılmaya başlanan kavram, milli müdafaa, memleket emniyeti, iç ve dış emniyet gibi terimlerin yerini almış, Cumhuriyet tarihi boyunca yaygın bir kullanım alanına kavuşarak Türkiye siyasetinin temel ve derin kavramları arasına girmiştir (Özcan, 2010: 307). Bununla birlikte, Türk Dil Kurumu ulusal güvenliği “Devletin her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması” olarak tanımlamıştır (TDK, 2018). Dış İşleri Bakanlığı’nın resmi sayfasında ise kavram “...bir ulusun toprak bütünlüğünün korunması ve yine bir ulusun, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikleriyle şekillenen temel kimliğinin muhafaza edilmesi...” şeklinde tanımlanmıştır (Dış İşleri Bakanlığı, 2018). Bütün bu örnekler çerçevesinde Türkiye’nin güvenliğe “kendini koruma ve tehlikeye maruz kalmama” yaklaşımının ulusal güvenlik kavramını da şekillendirdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye’nin ulusal güvenlik kavramının resmi tanımları, “nüfusun hayatta kalmasını sağlamak”, “toprak bütünlüğünü korumak” ve “ulusun temel kimliğinin korunması” olarak üç boyutta ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2003: 345). Bu tanımlamaların geneline bakıldığında Türkiye’nin güvenlik kavramının “beka”, “ulusal bağımsızlık ve bütünlüğün korunması” ve “iç tehditler kapsamında rejimin korunması” çerçevesi içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Ulusal güvenlik tehditleri içerisine son yıllarda ekonomik güvenlik, kültürel ve insani güvenlik gibi sektörlerinde eklendiği görülmüş olmasına rağmen resmi kavramlaştırma üzerinde geleneksel güvenlik algılama biçiminin hakim olduğu söylenebilir (Aydın ve Ereker, 2014: 270).

Özetle, güvenlik kavramı tanımlanması zor bir konu olmakla birlikte, siyasetin de en derin ve en kalıcı konuları arasında bulunmaktadır. Çünkü güvensizlik ve korkunun hakim olduğu, yani güvenliğin olmadığı durumlarda var oluştan bahsetmek olanaksız bir hale gelmektedir. Bununla birlikte, günümüz siyasetinin temel kavramları olarak görülen adalet, özgürlük ve hoşgörü gibi kavramlardan ancak güvenlik sağlandığında bahsedebilmekteyiz (Heywood, 2015: 114). Ancak günümüzde dünyamız çeşitliliği, karmaşıklığı ve zararları gün geçtikçe artan tehditlerin varlığıyla sarsılmaktadır. Bu durum çağımızın siyasetinden doğan ihtiyaçlar ile birlikte ulusal güvenlik politikalarını ortaya çıkarmıştır (Roskin ve Berry, 2014: 277). Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı, Milli güvenlik açısından Türkiye'nin çıkarları, Türkiye'nin savunulması, düzenlemeler oluşturulması ve elverişli dış ilişkilerin nasıl sağlanacağına yanı sıra, ekonomik refahın nasıl sağlanacağı, milli hedefleri ve menfaatlerin incelenmesidir.

Milli güvenlik kavramı ile ilgili akademik çalışmalara müteakiben yönetim bilimleri alanı altında bu alanda yürütülecek akademik çalışmalar ile Türkiye'nin milli güvenlik politikası çalışmalarına sosyal bilimler alanı içinde katkı sunabilmek ve gelecekte daha etkin ve üstün bir milli politikalar için önemli olacağı düşünülmektedir.

1. MİLLİ GÜVENLİK VE MİLLİ STRATEJİ

Güvenlik, tanımlanması zor bir konu olmakla birlikte, siyasetin de en derin ve en kalıcı konuları arasında bulunmaktadır. Çünkü güvensizlik ve korkunun hakim olduğu, yani güvenliğin olmadığı durumlarda var oluştan bahsetmek olanaksız bir hale gelmektedir. Bununla birlikte, günümüz siyasetinin temel kavramları olarak görülen adalet, özgürlük ve hoşgörü gibi kavramlardan ancak güvenlik sağlandığında bahsedebilmekteyiz (Heywood, 2015: 114). Ancak günümüzde dünyamız çeşitliliği, karmaşıklığı ve zararları gün geçtikçe artan tehditlerin varlığıyla sarsılmaktadır. Bu durum çağımızın siyasetinden doğan ihtiyaçlar ile birlikte milli güvenlik politikalarını ortaya çıkarmıştır (Roskin ve Berry, 2014: 277).

Politik kurumları ve uygulamalarını belirtmek amacı ile kullanılan politika kavramı, genel olarak siyasi davranışları ve devlet yönetimini üstlenen grup/bireyin etrafında süren uğraşmayı anlatmak amacıyla kullanılır (Prelot, 1972: 12-13). Yani politikayı, kısaca devleti yöneten grubun yönetilenlerin genelini ilgilendiren eylemleri ve var olan siyasi döngünün çıktıkları olarak tanımlayabiliriz (Heywood, 2015: 55). Politika kavramının çizdiği bu çerçeve bizlere önemli ölçüde milli güvenlik politikasının da çerçevesini sunmaktadır. Bu bağlamda milli güvenlik politikasını, genel olarak, ülkenin ulusal çıkarlarını önceleyen, güvenlik zayıflıklarını düzeltmeyi amaçlayan ve ülkeye yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi veya azaltılması için yürürlüğe konulacak pratikler olarak tanımlayabiliriz (Birdişli, 2011: 150). Bu pratiklerin temel amacı, oluşturulduğu ulusun siyasi, iktisadi veya toplumsal yapısının güvenliğini, oluşabilecek her türden tehdide karşı yükseltmektir (Huntington, 2004: 3). Bu gaye ise, başarılı ve isabetli güvenlik politikalarını gerektirmektedir.

Başarılı bir milli güvenlik politikası ise; diplomatik, ekonomik, istihbarat, askeri ve moral faktörleri de dahil olmak üzere uluslararası durumun dikkatli bir şekilde analizine dayanmaktadır. Kapsamlı bir değerlendirme sayesinde en uygun politika veya aracı seçilerek ulusal hedeflere ulaşılmaya çalışılır (Best Jr, 2011: 1).

Politika kavramının etimolojik kökeni eskilere dayanmasına karşın, milli güvenlik politikaları, 20'nci yüzyılın sonlarında uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin yapısı sonucu ortaya çıkmış ve biçimlenmiş modern bir kavramdır (Birdişi, 2017: 40). Soğuk Savaş şartlarının geçerli olduğu bir dönemde ABD'de gündeme gelen milli güvenlik politikası, milli güvenlik kavramına yönelik bakış açısının da etkisi ile uzunca bir dönem, silahlanma yöntemi, istihbarat aracı ve caydırıcılık stratejisi olarak kullanılmıştır (Brauch, 2008: 8-9). Ayrıca yine bu süre içerisinde, NATO ve Varşova Paktı yoluyla, üye devletlerin milli güvenlik konusunda anlayış ve tutumları her iki ittifak üyeleri açısından homojen bir görüntüde olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise bu homojen görünüm çözülmüş, devletler daha milli konular üzerine milli güvenlik politikaları oluşturmaya başlamıştır (Birdişi, 2017: 42- 43).

Güvensizlik durumunun yokluğu yani negatif bir değer olarak düşünüldüğünde, güvenlik durumuna ulaşmak özne için belirli bir düzeyde çaba harcamayı gerektirmektedir. Milli güvenlik söz konusu olduğunda bu çabaların, yani normatif bir yapıda bulunan milli güvenlik politikasının, amaca göre isabetli, iyi veya asgari düzeyde kötü bir seyir izlemesi için nelerin gerekli olduğunu ortaya koyması gerekmektedir (Wolfers, 1952: 483-484). Güvenlik bir politika olarak ele alındığında, güvenlik durumunun türetileceği bir tehditten, bu tehdidin bertaraf edilerek fiili güvenliği doğuracak bir güçten, gücü ortaya çıkaracak bir eylemden, bu eylemlerin hedeflerini belirleyen çıkarlardan bahsedilmesi gerekmektedir (Birdişi, 2011: 150). Bununla birlikte, milli güvenlik politikasını, ulusal karakter, gelenek, tercih ve önyargılar gibi sayısız milli etken de etkilemektedir (Wolfers, 1952: 484). Bu durumda, bir ülkenin belirlediği güvenlik politikasının oluşumunda etkin olan ve birbirlerine bağımlı ve birbirlerini tanımlayıcı bazı kavramlar ortaya çıkmaktadır (Kızılaslan, 2018: 33). Bu kavramlar; milli tehdit, güç, ulusal çıkar ve stratejik kültürdür. Bu kavramlar bizlere milli güvenlik politikasının ne olduğunu doğrudan sunmamakla birlikte, milli güvenlik politikasının oluşumunda etki eden temel unsurlar olarak var olmaktadır ve böylece kavramların tanımlanması zorunluluk olarak öne çıkmaktadır.

Güvenlik içerisinde oldukça çeşitli amaçların bulunduğu bir kavramdır. Bu durum, oldukça farklı amaçlarla tasarlanmış ve uygulamaya koyulmuş politikaların dahi "güvenlik politikası" başlığı altında ele alınmasına sebep olmaktadır. (Wolfers, 1952: 484). Bununla birlikte güvenlik politikasını şekillendiren temel unsurlarında üzerinde var olan belirsizlik, güvenlik politikasının kapsamının çeşitlenmesine sebep olmuştur.

Ulusal gücün hesaplanmasında tek değişkenli yaklaşımlar olarak bilinen bu eğilimler sadece askeri kapasiteyle sınırlı kalmamış, deniz gücü, ekonomi, doğal kaynaklar gibi kriterler ulusal gücün hesaplanmasında tek değişken olarak kullanılmıştır (Ünal ve Yarman, 2014: 279). Ancak bir ülkenin ulusal gücü tek bir unsur ile açıklanmaya müsait olmayan bir olgudur.

Bir ülkenin sadece büyüklüğü, nüfusu, teknolojisi veya askeri kabiliyetinin merkeze alınması potansiyel gücün anlaşılmasında engel teşkil etmiştir. Hatta uluslararası ilişkileri güç ve çıkar üzerinden açıklamaya çalışan klasik realizmin kurucularından Morgenthau, bu girişimleri “tek faktörün yanılıgısı” olarak tanımlamıştır (Jablonsky, 2004: 102). Böylece ilk olarak 1956 yılında çok faktörlü yaklaşımlar oluşturulmaya ve ulusal gücün hesaplanabilirliğine yönelik formüller geliştirilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalardan birini, 1960 yılında Clifford German yapmıştır. German, çalışmasında güç unsurları olarak, toprak, nüfus, sanayi, askeri güç ve nükleer kapasiteyi belirlemiştir (Ünal ve Yalman, 2014: 279). Jablonsky çalışmasında, coğrafya, nüfus ve doğal kaynak faktörlerini gücün doğal belirleyicileri, ekonomi, askeri, siyasi, psikolojik ve bilgi faktörlerini ise gücün sosyal belirleyicileri olarak tanımlamıştır. Ancak belirleyiciler arasında karmaşık ilişkiler ağı bulunmaktadır. Bu sebeple Jablonsky çalışmasında, her bir güç faktörünün tek tek analiz edilmesini önermenin yanında ayrıca bu faktörlerin birbirleri üzerindeki etkilerinin de göz önüne alınması gerektiğini savunmuştur (Jablonsky, 2004: 104-111). Ahmet Davutoğlu (2015: 17) ise bir ülkenin ulusal güç denklemini sabit veriler, potansiyel veriler, stratejik zihniyet (SZ), stratejik planlama (SP) ve siyasi irade (Sİ) üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda sabit verileri tarih, nüfus, coğrafya ve kültür; potansiyel verileri ise bir ülkenin sahip olduğu ekonomik, askeri ve teknolojik kapasite olarak sıralamıştır. Bu bilgiler ışığında bir ülkenin ulusal gücünü; “Güç=(Sabit Veriler + Potansiyel Veriler)×(SZ x SP x Sİ)” şeklinde formüle etmiştir. Çalışmamızın sınırları dolayısıyla güç unsurları üzerinden bir tartışmaya girilmeyecektir. Ancak Türkiye’nin ulusal gücü, güç unsurları arasında öne çıkan coğrafya, nüfus, ekonomik ve askeri faktörler üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu toprakların stratejik açıdan sahip olduğu önem kabul görmüş bir gerçekliktir. Öyle ki Türkiye’nin ulusal güç unsurları, dış politikasını etkileyen temel öğeleri veya güvenlik politikaları üzerine yapılan çalışmalarda, Türkiye’ye dünya siyasetinde önemli bir rol oynamasını sağlayabilecek yüz ölçümü, nüfusu, ekonomisi gibi etkenlerin başında sahip olduğu jeostratejik konumu gelmektedir. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu ile çevrelenmiş alanın tam merkezinde bulunan bu konum, Türkiye’yi sanayileşmiş Batı ile Orta Doğu ve Hazar’ın enerji kaynaklarına yakınlaştırmaktadır (Oran, 2018: 24). Brezezinsky’nin (1997: 41) “benzeri olmayan konum” olarak bahsettiği Türkiye’nin üzerinde bulunduğu bu coğrafya, hem uluslararası alanda önemli bir güç unsuru hem de Türkiye’nin ulusal gücünün muhtevası konusunda belirsizliklerin kaynağını oluşturmaktadır. Aydın (2015: 493) bu belirsizlikleri aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Ülkenin topraklarının %97’si Asya’da yer alır. Fakat aydınlarının önemli bir kısmı Türkiye’yi Avrupa’nın bir parçası olarak değerlendirmektedir. Nüfusun %98’si Müslümandır; fakat, Türkiye laik bir ülkedir ve tarih boyunca dinsel gelişimi diğer İslam ülkelerinden farklı bir çizgide ilerlemiştir. Ülkenin büyük kısmı Ortadoğu kültürünün belirli özelliklerini yansıtır. Fakat Türkiye Avrupa’nın tüm kültürel etkinliklerinin parçasıdır. Liberal ekonomik sistemi olduğunu ileri sürmekte, fakat planlı dönemin kalıntıları ekonomisinin gelişimini engellemektedir.

Dinsel, tarihsel ve coğrafi olarak Ortadoğu devleti olsa da, Balkanlar ve Kafkaslardaki statüko karşıtı gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Birbiriyle çatışan bu özellikler, ülkenin hem içerideki hem de dışarıdaki rolü konusunda belirsizlikler yaratmaktadır.

2. TÜRKİYE’NİN DIŞ TEHDİTLERİ VE ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARI

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş dönemi, dış ilişkilerde güvenlik endişelerinin birincil konumda olduğu ve dış tehdit algılamalarında artış yaşandığı bir dönem olarak anılmaktadır. Özellikle 1920 ve 1930’lu yıllarda, Türkiye’nin güvenlik politikalarının oluşum aşamasında yer alan aktörlerde, yeni elde edilmiş bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne yönelik en büyük dış tehdidin Batı olduğu inancı hakimdir. Bu inancın en önemli nedeni, kuruluş döneminde Batılı ülkeler ile ilişkilerde pürüzlerin ve gerginliklerin hakim olmasıdır. İngiltere ile yaşanan Musul anlaşmazlığı; Fransa ile Suriye sınırların belirlenmesi, yük gemilerinin çarpışması, Osmanlı’dan kalan borçların ödenmesi ve yabancı okullar ile ilgili meseleler; Yunanistan ile nüfus mübadelesi gibi henüz çözüme varılmamış sorunlar Türkiye’nin tehdit algılamalarını arttırmıştır (Ülman, 1998: 244). 1933 yılına gelindiğinde ise Türkiye’nin Batı kaynaklı tehdit algılamalarında İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına kadar sürecek bir değişim yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye Ege kıyılarından gelebilecek İtalyan tehdidi ve Balkanlardan gelebilecek Alman tehdidine karşılık savunma önlemleri almaya başlamış ve güvenlik politikalarını bu iki tehdidin önüne geçebilmek amacıyla oluşturmuştur (Hale, 2003: 57-58). Özellikle 1935 yılında yayılcı politikalar sergileyen İtalya’nın Habeşistan gibi uzak bir yere saldırması, Anadolu’ya da saldırabileceği kuşkusunu uyandırmıştır. Bununla birlikte izlediği yayılcı dış politika neticesinde Batı ve Sovyetler açısından kuşkuyla takip edilen Almanya, belirli bir süre Türkiye tarafından tehdit olarak değerlendirilmemiş, hatta bu dönemlerde iki ülke arasında ilişkilerin geliştiği gözlemlenmiştir (Ülman, 1998: 252-255). Ancak 1938 yılında Almanya’nın Avusturya’yı ele geçirmesinin ardından bu ülkeden gelebilecek bir saldırı Türkiye’nin en büyük tehdit beklentisini oluşturmuştur (Hale, 2003: 57).

Bütün bu gelişmelerin yanında ise uluslararası alanda adeta yeni bir savaşın hazırlıkları başlamıştır. Hitler 1 Eylül 1939’da Polonya’ya asker çıkartmış, bu gelişmenin ardından 21 aylık bir süre içerisinde çatışmalar bütün Avrupa’ya yayılmıştır. Daha sonrasında bölgesel çapta yaşanan bu çatışmalar, Asya kıtasında yaşananlarında eklenmesiyle genişleyerek bir dünya savaşına dönüşmüştür (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze, 2015: 211). Türkiye ise İkinci Dünya Savaşı boyunca gerek Müttefik Devletlerden İngiltere, Fransa ve özellikle SSCB’nin gerekse de Mihver Devletlerden Almanya’nın kendi taraflarında savaşa katılması yönündeki baskılara rağmen tarafsızlığını korumaya çalışmıştır (Hale, 2003: 74). William Hale (2003: 74) Türkiye’nin savaşa katılmama konusunda gerçekleştirdiği bu direnişi “Savaşa katılanlardan herhangi birinin saldırısına uğramayan Türkiye’nin savaşa katılmakla elde edebileceği hiçbir şey yoktu, ama kaybedebileceği çok şey vardı.” diyerek özetlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından uluslararası alanın iki kutba ayrıldığı Soğuk Savaş döneminde ise Türkiye'nin dış tehdit algılamalarında daralmanın yaşandığı bir sürece girildiği söylenebilir. Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarını harekete geçiren temel tehdit, sınır komşusu SSCB'nin gerek uluslararası alandaki gerekse de Türkiye'ye yönelik davranışlarından kaynaklanmıştır (Armaoğlu, 1992: 49).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarından başlayarak İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar barış ve dayanışma temellerinde ilerleyen iki ülke ilişkilerinde, Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaş ilan etme hususunda sergilediği çekişken davranış ilk darbeyi oluşturmuştur (Armaoğlu, 1992: 412-414). İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yaşanan bu gerilim, SSCB'nin 1925 yılından beri protokollerle uzatılan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasını 19 Mart 1945 tarihinde uzatmayacağını ve yeni koşullarla yeni bir anlaşma yapılacağını Türkiye tarafına bildirmesi ile artmıştır. Nihayetinde Sovyetler Birliği, anlaşmanın yenilenmesi için Kars ve Ardahan'ın topraklarına katılmasını ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin yenilenerek, Boğazlarda güvenliğin Türkiye ve SSCB tarafından sağlanması için üs kurulmasını talep etmiştir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın durumu için 17 Temmuz ve 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında düzenlenen Potsdam Konferansı'nda SSCB'nin bu istekleri gayri resmi konuşmalarda gündeme getirilmiş ve konferansın sonunda konunun Türkiye ile görüşmeler yapılarak ele alınmasına karar verilmiştir. Sonuç olarak 1946'da SSCB bu taleplerini resmen dile getirmiş ve Türkiye'de resmen reddetmiştir. Bu durum Türkiye'nin Soğuk Savaş'ın başlangıcında toprak bütünlüğüne ve egemenliğine yönelik algıladığı en büyük dış tehdit olmuş ve onu Batı Bloğuna itmiştir. Bununla birlikte iki ülke ilişkilerinde tamiri uzun süre alan ve etkileri on yıllarca hissedilecek "tahribat" ortaya çıkmıştır (Tellal, 2018a: 501-508).

Türkiye'nin Soğuk Savaş Dönemi içerisinde algıladığı tek tehdit bu değildir. Sovyet tehdidi sonucunda NATO'ya üye olan Türkiye, yine aynı örgüte üye Yunanistan'ı da tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu tehdit algılaması Yunanistan'ın 1820'lerde Osmanlı'dan ayrıldıktan sonra "Megali idea" fikri ile şekillenen toprak taleplerinin Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu işgaline kadar varmasından kaynaklanan tarihsel deneyimlerden beslenmiş (Karaosmanoğlu, 2000: 202) ve 1950'lerde başlayan ve günümüze kadar hala çözülemeyen Kıbrıs sorunundan kaynaklanmıştır. Kıbrıs sorununun gündeme gelmeye başladığı bu yıllarda, Soğuk Savaş'ın getirdiği iki kutuplu sistemin Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde estirdiği dostluk havası, Türkiye'nin soruna taraf olmaya başlaması ile gerilmiştir. Soğuk Savaş koşulları altında bu gerilimlerin NATO'ya zarar vereceği fikriyle ABD devreye girmiş ve ilk etapta 1960'da bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kararlaştırılmıştır (Fırat, 2018: 593).

Anlaşma sonrası ilk üç yıl içerisinde devletin işleyişi sırasında yaşanan anayasa ihlalleri, devamında adada çıkan olaylar ve Türk tarafının ada yönetiminden çekilmek zorunda kalması, 1967 yılında adada bulunan Türk köylerine yapılan saldırılar ve son olarak Kıbrıs Rum Lideri Nikos Sampson'un Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni kurduğunu ilan etmesinin ardından Türkiye garantörlük hakkını kullanarak 20 Temmuz 1974'te adaya müdahale etmiş ve %7'sini ele geçirmiştir. Ancak adada bulunan Rum tarafının Türkiye'nin şartlarını yerine getirmemesinden sonra ikinci defa hareket yapılmış ve bu kez adanın %37'si ele geçirilmiştir (Birdiqli, 2016: 181- 182). Bu hareket ile birlikte, Türkiye ve Yunanistan arasında tarihsel olarak varlığını koruyan güvensizlik duygusunda artış yaşanmış, diğer sorunların varlığını koruması ile birlikte Kıbrıs iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici bir rol oynamıştır (Uzgel, 2004: 314-316).

Doksanlı yılların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Türkiye'nin komşusu Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler şüphesiz ki Türkiye'nin güvenlik ortamının ve dış tehdit algılamalarının temelden değişmesine sebep olmuştur. İlk etapta Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının ardından Avrupa'dan dışlanma algısı kırılmalı duygusu yaratmış ve Türkiye'nin NATO'da ki rolü hem içeride hem de dışarıda sorgulanmaya başlanmıştır. Ancak, kısa bir süre içerisinde Soğuk Savaş sonrası dönemde de NATO ve Türkiye'nin birbirlerine ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle coğrafi faktörler açısından ele alındığında, Batı için Sovyet tehdidinin sonu, Türkiye'nin rolünün sonu anlamına gelmemiştir (Çetinsaya, 2007: 14-15).

Türkiye için ise SSCB'nin dağılması elli yılı aşkın bir süredir güvenlik politikalarının ana eksenini belirleyen tehdidin ortadan kalktığı anlamına gelmiştir. Nitekim Rusya Federasyonu'nun (RF), kurulmasının hemen ardından, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal Moskova'yı ziyaret etmiş, yapılan görüşmelerin sonrasında "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması", "Ticari Ekonomik Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması" ve 20 yıl süreli "Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmış ve iki ülke arasındaki ilişkilerin işbirliğine oturtulması adına önemli gelişmeler başlatılmıştır. Dönem içerisinde ilişkilerin sorunlu yanlarının olmasına rağmen yaşanan bu sorunlar siyasal, ekonomik ve askeri ilişkilerin gelişmesine engel olmamıştır (Tellal, 2018b: 540-546). RF ile ilişkilerin gelişimine karşılık 90'lı yıllar boyunca Yunanistan, Türkiye için hala önemli bir dış tehdit olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bütün bu gelişmelerle birlikte Türkiye'nin gelenekselleşmiş kuzey ve batı kaynaklı tehdit algılamalarında önemli bir dönüşüm yaşanmış ve Türkiye için güvensizlik kaynağının güney olduğu noktasında fikir birliğine varılmıştır. Doksanlar boyunca Ortadoğu devletleri ile ilişkilerinde, ülke içerisinde yaşanan ve öncelikli ele alınması gerektiği belirlenen ayrılıkçı terör ve irtica sorunlarının, Körfez Savaşı sonrasında bölgeye hakim olan istikrarsız ve güvensiz ortamla birleşmesi, Türkiye'nin bölgesel güvenlik endişelerini belirlemiştir (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2018: 551).

3. TÜRKİYE’NİN TEHDİT ALGILAMALARI VE GÜVENLİK POLİTİKASINA YÖNELİK MİLLİ HEDEFLERİNİN ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’nin ulusal güvenlik kavramı üzerine yapılan değerlendirmede detaylıca bahsedildiği gibi, Türkiye’de güvenlik tarihsel olarak yumuşak güvenlik (soft security) düşüncesinden ziyade, geneleksen sert güvenlik (hard security) meseleleri çerçevesinde anlaşılmıştır. Bu minvalde Türkiye’de ulusal güvenlik politikaları, tehditlere yönelik askeri güç ve bölgesel savunma temelinde, güvenlik ikileminden (security dilemma) sıyrılmak için yol bulmaya yoğunlaşmıştır (Canan Sokullu, 2013: 1). Soğuk Savaş’ın sona ermesi, Türkiye’nin ulusal güvenlik kültüründe ve sivil ve askeri seçkinlerin uluslararası ilişkilere yaklaşımında temel değişikliklere yol açmıştır (Karaosmanoğlu, 2000: 210). İlk olarak Türkiye, uzun süre güvenlik politikalarını şekillendiren Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasına rağmen, Soğuk Savaş’ın bitiminde, artan güvenlik duygusuna sahip olamayan sayılı ülkelerden birisi olmuştur. Üç tarafında yeni çatışma bölgeleri ortaya çıkmış ve Kuzeydoğusunda altı tane bağımsız, Müslüman ve Türkçe konuşan ülke kurulmuştur. Bu gelişmeler bir taraftan Türkiye’nin yeni güvenlik tehditleri ile mücadelesini başlatırken, diğer taraftan “küresel devlet ve bölgesel güç” olma isteğini öne çıkarmıştır. Böylece Türkiye’nin dış ve güvenlik politikalarının yeniden değerlendirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Aydın, 2004: 503).

21. Yüzyıl aynı zamanda Türkiye’nin iç tehdit algılamalarında ve bunlara yönelik geliştirilen güvenlik politikasında da değişimin yaşandığı bir süreç olmuştur. 1999 yılına gelindiğinde Abdullah Öcalan’ın yakalanması ile birlikte PKK’ya büyük bir darbe indirilmiş ve belirli bir süreliğinde “bölücülük” tehdidinin atlatıldığı fikri tehdit algılamalarına hakim olmuştur. Bununla birlikte irtica krizi, Fazilet Partisi’nin 1999 seçiminde oy kaybetmesi ile rejimi değiştirmeye yönelik söylemlerini bırakmasının ardından kurucu ilke olarak laikliğin tehlikede olduğu söylemi terk edilmeye başlanmıştır (Balci, 2017: 261). Nitekim 2005 yılında dönemin şartlarına uygun olarak tekrardan yenilenen MGSB’de irtica iç tehdit unsurları arasında yer alırken 2010 yılında belgede değişikliğe gidilerek “din istismarı ile aşırı dinci örgütler” iç tehdit unsuru olarak yer almıştır.

Bununla birlikte yaşanan bu gelişmeler, öncelikli olarak, Türkiye’nin doksanlı yıllardan itibaren en önemli güvenlik sorununu oluşturan Kürt sorununda etki göstermiştir. Ortaya çıktığı ilk andan itibaren askeri önlemlerle halledilmeye çalışılan terör sorununda ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarının hesaplanarak kararların alındığı yeni bir döneme girilmiştir (Torun, 2012: 181). Bu yeni dönemin ilk sinyalleri dönemin başbakanı Erdoğan’ın 2005 yılında Diyarbakır’da yaptığı konuşmasında, Kürt sorununun çözümüne yönelik geçmişte yapılan hataların altını çizerek demokratik kanalları önceleyen tutumu olmuştur (Sancar ve Akgönül, 2017: 741).

Devam eden süreç içerisinde, Avrupa Birliği uyum yasaları kapsamında çıkan, farklı dil ve lehçelerde yayın ve öğretim yapma hakkı, 2005 yılında kabul edilen Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde etnik temelli farklılıkların tehdit olarak görülmediği vurgusu, 2009 tarihinde TRT'nin Kürtçe yayın yapmaya başlaması ve son olarak yine 2009 yılında "Kürt Açılımı Projesi" (Torun, 2012: 178-180) Kürt sorununun güvenlik konseptinden çıkartılarak demokrasi sorunu olarak ele alındığının kanıtı olmuştur.

Bu çerçevede, 2000-2010 yılları arasında Türkiye'nin iç ve dış tehdit algılamaları ve geliştirilen politikalar temelinde düşünüldüğünde, bu dönemin, güvenlik politikaları özelinde, diğer dönemlerden önemli derece ayrıştığı gözlemlenmiştir. Çünkü bu dönem Türkiye'nin güvenlik politikalarının ana eksenini "göreceli kazanımlara dayalı realist ekol geleneğinden" uzaklaşıp, büyük oranda AB'ye uyum sürecinin etkisi ile "mutlak kazanımlara dayalı idealist ekol geleneğine" yaklaşmıştır. Yine bu dönem güvenlik politikalarının oluşum ve yürütülmesi aşamalarında siyasi ağırlık artmıştır. Bu şüphesiz Türkiye'nin güvenlik kurumlarında yaşanan dönüşümün ilk dalgasının güvenlik politikaları üzerindeki en önemli etkisi olmuştur. Bu dönem içerisinde, diğer dönemlerin aksine Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlıkların ağırlığında geliştirilen güvenlik politikaları öne çıkmıştır ve bürokratik etki sınırlı kalmıştır (Kızılaslan, 2018: 241). Bu yeni dönemin ilk on yılı iç ve dış konjonktürün de uygun olmasıyla birlikte Türkiye'nin güvenlik politikaları, defansif ideal politik ekseninde gelişmiştir.

21. yüzyılın ilk 10 yılının ardından Türkiye iç ve dış politikada durmaksızın devam eden güvenlik sorunları ile önemli krizler atlattır. Yani olumlu hava kısa sürmüş ve Türkiye özellikle 2000'li yılların ilk on yılının ardından küresel çapta ve bölgesel alanda sert güvenlik önlemleri gerektiren ve ardı ardına gerçekleşen dış ve iç kaynaklı güvenlik sorunları ile ilgilenmeye başlamıştır. İç ve dış kaynaklı ortaya çıkan bu krizlerden öne çıkanları tarihsel olarak şu şekilde sıralayabiliriz (Balcı, 2017; 350-380);

- 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı'nın 2011 yılında son olarak Suriye'ye sıçramış, bu süreçte rejimin yönetimi bırakması noktasında Türkiye'den gelen yoğun baskılara karşılık, Suriye 2012'de Türk Hava Kuvvetlerine ait uçağı düşürmüş ve Türkiye sınır bölgelerinde can kaybına neden olan bombalamalara başlamıştır,

- 2012 yılından itibaren illegal yöntemler kullanarak devlet yönetiminde hakim olmaya çalışan Fettullah Gülen Cemaati Örgütü (FETÖ)'nün iktidarı yıpratma kampanyaları başlatması ile başlayan süreç, 2016 yılında darbe girişimine kadar ilerlemiştir,

- 2013 yılında Gezi Protestoları başlamıştır,

- İç savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların sayısı 2014 yılından sonra 3 milyonu aşmıştır,

- 2013 yılında başlatılan PKK ile çözüm süreci yerini 2015 yılına gelindiğinde yoğun çatışmalara bırakmıştır,

- 2015 yılında Rusya ile uçak krizi yaşanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Varlığını devam ettirmek isteyen tüm canlı ve/veya sistemlerin en önemli gereksinimlerinden biri güvenlik olduğu söylenebilir. Bir sistem olarak devletler de bu ihtiyaçlarını, başlangıçta sahip oldukları güçle veya içinde yer aldıkları koalisyonlarla çözmeye çalışırken zamanla, güce dayalı bu anlayışın yanına daha çok algılara dayalı yeni anlayışların eklenmesiyle daha karışık güvenlik yöntemleri ile çözüme arayışına girmişlerdir. Yani, zora dayalı gücün yanına rızaya dayalı gücü de alarak gerek ulusal gerekse uluslararası toplumu etkileyerek ulusal hedeflerini gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı değişmiş ve uluslararası sistemde meydana gelen bu değişim sonucunda dünya siyasi coğrafyasında yeni ulus-devletler ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu değişim uluslararası ilişkilerde yapısal ve ilişkisel temelde önemli dönüşümlerin başlangıcı olmuştur. Küreselleşme olgusu ile birlikte düşünüldüğünde bu dönemden itibaren uluslararası güvenlik ortamındaki belirsizliklerin arttığı, tehdit, tehlike ve risklerin çeşitlendiği ve bunlarla eş güdüm içinde fırsatlarında çeşitlendiği görülmektedir.

Risk ve tehdit kavramlarının ortak unsurunun “tehlike” kavramı olduğu düşünüldüğünde; tehlikenin olasılık halinin risk, işaret ikazının ise tehdit olduğunu söylemek mümkündür. Diğer disiplinlerden farklı olarak güvenlik alanında risk ve tehdit ilişkisi hiyerarşik bir görünüm arz etmektedir. Aralarındaki ilişkide yönetilebilirlik özelliği ön plana çıkmaktadır. Devlet seviyesinde tehdit ise “bir kişi, grup veya devlet tarafından bir ülkenin hayati öneme haiz ulusal değerlerine yönelik; ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, psikolojik ve askerî olarak niyet edilen, planlanan veya uygulanan her türlü davranış ve eylemlerin bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır. Güvenlik tehditleri de güvenlikte yaşanan değişimden nasibini almıştır. Geleneksel güvenlik yaklaşımında tehdit sadece askerî nitelikli iken günümüzde ekonomik, çevresel, toplumsal, siyasi ve insani boyutları ile ele alınmaya başlanmıştır.

Türkiye'nin etkisi altında kaldığı ve önümüzdeki dönemde de etkisini hissedeceği güvenliğe yönelik tehditler; terör başta olmak üzere kitle imha silahlarının yaygınlaşması, insan, uyuşturucu ve silah kaçakçılıkları, yasa dışı kitlesel göç hareketleridir. Genel tehditler kategorisinde değerlendirilebilecek bu tehditlere ilave olarak Türkiye'nin çevre ve ilgi alanındaki ülkelerden kaynaklanan tehditler de ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin konumu, yapısı vb. özellikleri ile ilişkili olarak terörizm, zayıf çöken devletlerden kaynaklı tehditler önem arz etmektedir.

Tehditler veya riskler aslında kar-zarar hesabı ile alınması gereken tedbirlerin neler ve ne seviyede olmasını öngörür. Bu yönü ile yönetilebilir bir nitelik ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan olumsuz durumlar her zaman olumsuz sonuçlar doğurmayabilir. Ülkeler bazen kriz ortamlarından fırsatlar da yaratabilmektedirler. Dolayısıyla doğru yönetilen krizler; tehditleri, riskleri veya tehlikeyi fırsatlara dönüştürebilir. Bu da sistemli ve ciddi bir yapılanmaya gereksinim duymaktadır.

Modern güvenlik sistemleri devlete yönelmiş tüm tehditleri ve zorlukları karşılamalıdır. Bu çerçevede ülkeler tehdit analizi yapacak ve kaynakları senkronize olarak tehditlere yöneltebilecek yapılanmalara ihtiyaç duyarlar. Daha çok proaktif bir yaklaşım sergilemek için oluşturulan bu kurumsal yapılar, ülkelerin tehdit algılamalarına göre de değişiklik göstermektedir. Genel geçer adı ile ülkelerin teşkil ettikleri milli güvenlik kurulu benzeri yapıların aslında temel görevi; tehdit ve riskleri fırsata çevirmek, krizleri yönetmek ve nihayetinde sürecin kazanan tarafı olmaktır.

Son söz olarak ülkelerin yapması gereken rüzgâra karşı durmaktansa rüzgârdan yararlanmak ve pusulasız yola çıkmamak olmalıdır.

KAYNAKÇA

AYDIN, M. (2003). Security conceptualisation in Turkey (Ed. H. G. Brauch, P. H. Liotta, A. Marquina, P. F. Rogers ve M. El-Sayed Selim).New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

AYDIN, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin "gerçekçi" teorisi: kökeni, kapsamı, kritiği. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1(1), 33-60.

AYDIN, M., EREKER F., (2014).Türkiye’de güvenlik: algı, politika, yapı.Uluslararası İlişkiler Dergisi, 11(43), 127-156.

BALCI, A. (2017). Türkiye dış politikası: İlkeler, aktörler ve uygulamalar. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

BALDWIN, D.A. (1997). The concept of security. Review of International Studies, 23, 5-26.

BALDWIN, D.A. (2003). Güvenlik kavramı. Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri, (9), 25-35.

BALIK, İ. (2018). Türkiye’nin deniz yetki alanları ve kıyıdaş ülkelerle deniz yetki alanı anlaşmazlıkları. Kent Akademisi, 11(33), s86-98.

BEST JR, R.A. (2011). The national security council: An organizational assessment, Congressional Research Service.

BEST, A., HANHIMAKI, J.M., MAIOLO, J.A., SCHULZE K.E. (2015). 20. Yüzyılın uluslararası tarihi (2. Baskı) (Çev: T. Ulaş Belge). Ankara: Siyasal Kitabevi.

BİLGİN, M. (2010). Energy and Turkey’s foreign policy: State strategy, regional cooperation and private sector involvement. Turkish Policy Quarterly, 9(2), 81-92.

BİRDİŞLİ, F. (2011). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 149-169.

BİRDİŞLİ, F. (2016). Dış politikada yöntem ve Türk dış politikası. Kahramanmaraş: Sakınmaz Ofset.

BİRDİŞLİ, F. (2017). Teori ve pratikte uluslararası güvenlik kavram-teori-uygulama (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BOOTH, K. (2012). Dünya güvenliği kavramı (Çev. Ç. Üngör).İstanbul: Küre Yayınları.

BRAUCH, H.G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), 1-47.

BUZAN, B. (1983). People states and fear the national security problem in international relations (2. Edition). Brighton, Sussex: Wheatsheaf Books.

BUZAN, B., HANSEN, L. (2009). The evolution of international security studies. New York: Cambridge University Press.

BUZAN, B., WAEVER, O. (2003). Regions and powers: The structure of international security. New York: Cambridge University Press.

CANAN SOKULLU, E. (Ed.) (2013). Introduction: Debating security changes and challenges for Turkey in the twenty-first century. Lexington Books, Plymouth: Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-First Century.

ÇETİNSAYA, G. (2007). A tale of two centuries: Continuities in Turkish foreign and security policy (Ed. N. Ateşoğlu Güney). Contentious Issues of Security and the Future of Turkey.

DAVUTOĞLU, A. (2015). Stratejik derinlik (104. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları,

FIRAT, M. (2018). Yunanistan'la ilişkiler-I (Ed: B. Oran) (22. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

FIRAT, M., KÜRKÇÜOĞLU, Ö. (2018). Orta Doğu'yla ilişkiler-II (Ed. B. Oran) (16. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

GÜRDENİZ, C. (2013). Hedefteki donanma. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

GÜRDENİZ, C. (2015). Mavi uygarlık – Türkiye denizcileşmelidir. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

HALE, W. (2003). Türk dış politikası: 1774-2000 (Çev. P. Demir). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

HASANOV, A. (2012). Jeopolitik. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

HEYWOOD, A., HALE, W. (2015). Siyasetin temel kavramları (2. Baskı) (Çev. H. Özler). Ankara: Adres Yayınları.

HUNTINGTON, S. P. (2004). Asker ve devlet: sivil-asker ilişkilerinin kuram ve siyaseti (Çev. K. U. Kızılaslan). İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Jablonsky, D. (2004). National power, guide to national security policy and strategy (Ed. J. Boone Bartholomees, Jr.). U.S.: Army War College.

Karabulut, B. (2013). Uluslararası ilişkilerde anahtar kavramlar serisi-1 strateji-jeostrateji-jeopolitik. Ankara: Barış Kitapevi.

KARAOŞMANOĞLU, A. L. (2000). The evolution of the national security culture and the military in Turkey. Journal of International Affairs, 54(1), 199-216.

KIZILASLAN, K.U. (2018). Dış politikanın sivil-asker ilişkileri üzerindeki etkisi: AB koşulluluk ilkesi ve Türkiye'nin ulusal güvenlik paradigması. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

NEWMAN, E. (2001). Human security and constructivism. International Studies Perspectives, 2, 239-251.

ORAN, B. (2018). TDP'nin kuramsal çerçevesi- I (Ed. B. Oran) (22. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZCAN, G. (2010). Türkiye'de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi (Ed. E. Balta Paker ve İ. Akça). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

PENG, Y., LAI, Y., Lİ, X., ZHANG, X. (2015). An alternative model for measuring the sustainability of urban regeneration: The way forward. Journal of Cleaner Production, 109, 76-83.

PRELOT, M. (1972). Politika bilimi (Çev. N. Önel). İstanbul: Varlık Yayınevi.

ROSKIN, M.G., BERRY, N.O. (2014). Uluslararası ilişkiler: U.İ.'nin Yeni Doğuşu. Ankara: Adres Yayınları.

- SANCAR, M., AKGÖNÜL, M. (2017). İnsan hakları konusu-3 (Ed. B. Oran). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TDK (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası) (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51c821bc1ce4e1.28052484 İndirilme Tarihi: 28.09.2021.
- TELLAL, E. (2018a). SSCB ile ilişkiler-I (Ed. B. Oran) (22. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TELLAL, E. (2018b). Rusya ile ilişkiler- II (Ed. B. Oran) (16. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TORUN, A. (2012). Ulusal güvenlik ve küreselleşme: Türkiye'nin ulusal güvenlik politikasının dönüşümünde küreselleşmenin rolü. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TORUN, A. (2017). Türkiye'de ulusal güvenliğin yasal ve kurumsal mekanizması: Milli Güvenlik Kurulu. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 42-60.
- ULLMAN, R.H. (1983). Redefining Security. *International Security*, 8(1), 129-153.
- UZGEL, İ. (2004). Ulusal çıkar ve dış politika. Ankara: İmge Kitabevi.
- ÜLMAN, H. (1998). Türk dış politikasına yön veren etkenler (1923-1968). Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 23(3), 241-273.
- ÜNAL, A.N., YARMAN, B.S.B. (2014). Milli Güç Unsurlarının Belirlenmesinde Siber Uzay Faktörü (ss.278-284). 7. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı Bildiriler Kitabı.
- WILLIAMS, P.D. (Ed). (2008). *Security studies: An introduction*. New York: Routledge.
- WOLFERS, A. (1952). National security' as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 4(67), 481-502.